

LECTORAAT | WERKZAME FACTOREN IN DE JEUGD- EN OPVOEDHULP

Samenwerken als uitdaging voor effectieve jeugd- en opvoedhulp

Lector dr. Marion van Hattum

COLOFON

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Faculteit Gezondheid, Gedrag en Maatschappij
Kenniscentrum HAN SOCIAAL
Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp
Postbus 6960
6503 GL NIJMEGEN

Dr. Marion van Hattum
E: Marion.vanHattum@han.nl
I: www.han.nl/lectoraten

Afbeelding cover: Michèl Poort

ISBN: 978-94-92923-01-1

Realisatie: HAN Marketing, Communicatie en Voorlichting & HAN Event
Vormgeving binnenwerk: GPC HAN

HAN University of Applied Sciences Press Arnhem, The Netherlands 2018

© Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotografie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur en uitgever, mits er zorgvuldig verwezen wordt naar de auteur en de uitgever.

Samenwerken als uitdaging voor effectieve jeugd- en opvoedhulp

Intreerede lector Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp
Dr. Marion van Hattum

INHOUDSOPGAVE

Inleiding

1. **Effectieve jeugdhulp en algemeen werkzame factoren**
2. **Alliantie-onderzoek in de jeugd- en opvoedhulp**
3. **Meervoudig alliéren als nieuwe uitdaging**
  - Samenwerken met gezinnen
  - Enkele knelpunten
  - Samenwerken met meerdere hulp- en dienstverleners
4. **Praktijkonderzoek als leerinstrument**
  - De methode van praktijkonderzoek
  - Professionele leergemeenschappen
5. **Onderzoeksprogramma lectoraat WFJO**
  - Alliantie en alliantiebevordering
  - Interprofessionele samenwerking
6. **Samenwerken als uitdaging voor het lectoraat**
  - Kenniskring
  - Kenniscentrum HAN SOCIAAL
  - Samenwerken met het onderwijs
  - Andere samenwerkingspartners
7. **Tot slot**
8. **Literatuur en bronnen**

INLEIDING

Het lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp (WFJO) van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) stelt zich ten doel om door praktijkgericht onderzoek bij te dragen aan het bevorderen van de effectiviteit van het samenwerken van uitvoerend jeugd- en gezinswerkers in de jeugd- en opvoedhulp. Niet als een doel op zich, maar om een slagvaardigere en (kosten)effectievere jeugdhulp te realiseren, waardoor jeugdigen de gelegenheid krijgen (of houden) om gezond en veilig op te groeien, optimaal mee te kunnen doen in onze samenleving en zich te kunnen ontwikkelen tot veerkrachtige personen die de uitdagingen van de moderne samenleving aan kunnen.

Wat maakt dat we in het lectoraat WFJO samenwerken willen thematiseren? De invoering van de Nieuwe Jeugdwet in 2015 en daaraan gekoppeld de transformatie vraagt om aanvullende expertise van de professionals die vanuit verschillende posities met elkaar moeten samenwerken. Meer dan voorheen ligt de nadruk op wat integrale jeugdhulp genoemd wordt; een passende en samenhangende hulp, met de jeugdige en zijn gezin als uitgangspunt, hulp die zo licht en gewoon mogelijk is, maar direct intensief waar nodig. Hulp waarbij de deskundigheid vanuit verschillende specialismen en sectoren beter wordt benut en in samenhang aangeboden, vanuit het principe één gezin, één plan (Verheijden & De Lange, 2016). Meer dan voorheen is er aandacht voor de inzet van de mogelijkheden van het gezin en diens sociaal netwerk, voor samenwerking van gespecialiseerde jeugdprofessionals met professionals in wijkteams, op school, of in andere gemeentelijke basisvoorzieningen, en zo nodig ook met professionals uit andere sectoren in het sociale domein. Het borgen van de veiligheid en preventie van bv. huiselijk geweld krijgen daarbij steeds meer nadruk.

Onderzoek van de Kinderombudsman (2016) toont ons dat er in de eerste twee jaar na invoering van de nieuwe Jeugdwet veel goed gaat in de jeugd- en opvoedhulp. Positieve verhalen zijn bekend over gemeenten die inzetten op maatwerk voor jeugdigen en over hulpverleners van gemeenten, scholen en instellingen, die in samenspraak zoeken naar passende ondersteuning. Melding wordt gemaakt van creatieve manieren om gezinnen te versterken. Er wordt met overtuiging gewerkt en men ziet dat er successen worden geboekt. In de dagelijkse praktijk blijkt echter, dat er op het punt van effectieve samenwerking met cliënten en collega-professionals binnen en buiten de jeugdhulpsector nog veel winst te behalen is (Bailleux e.a., 2015; Bool e.a., 2017; Kinderombudsman, 2016; Van der Sanden, Feringa, Peels & Linders, 2017; Vreeburg – Van der Laan, & Wiersma, 2015).

Zo blijkt dat het voor jeugdigen en hun ouders vaak nog onduidelijk is waar ze moeten zijn om passende hulp te krijgen; ze worden vaak van de ene naar de andere instelling verwezen. De hulpvraag wordt bovendien niet altijd goed ingeschat. Jeugdigen en ouders voelen zich te weinig gehoord bij het bepalen van de wijze waarop de jeugdhulp wordt geleverd. Een derde van de jeugdigen is niet aanwezig geweest

bij het gesprek waarin de hulp werd bepaald, en een kwart van de ouders en jongeren is van mening dat er onvoldoende naar hen geluisterd is tijdens het gesprek waarin de hulp werd bepaald. Meer dan de helft van de jeugdigen is niet tevreden over de inspraak die ze hebben gehad bij het bepalen van het soort hulp dat hen geboden werd. Zevenendertig procent is ontevreden over het plan, en bijna een derde meldt überhaupt geen plan te hebben (Kinderombudsman, 2016). Onderzoekers van de Fontys Hogeschool concluderen op basis van een grootschalige studie in Zuidoost-Brabant (Van der Sanden, e.a. 2017) dat de uitvoering en het effect van de nieuwe Jeugdwet tegenvalt. Zij concluderen dat na twee jaar een situatie is ontstaan waarin hulpverleners elkaar wantrouwen, verwarring bestaat over wie nu wat doet en wie de regie heeft, en dat hulpverleners onzeker zijn over de capaciteiten die de uitvoering van de nieuwe Jeugdwet van hen vraagt.

Naast dat er dus veel goed gaat in de jeugd- en opvoedhulp, maken bovenstaande verkenningen helder dat er ook nog winst te behalen valt om tot effectieve jeugd- en opvoedhulp te komen.

Het lectoraat richt zich daartoe expliciet op het handelen van de jeugd- en gezinswerkers. De reden daarvoor is voor de hand liggend: het lectoraat is onderdeel van een hogeschool waar deze professionals opgeleid worden. Het expliciteren van handelingskennis en de inbedding hiervan in het curriculum draagt bij aan een betere voorbereiding van toekomstig jeugd- en gezinswerkers.

De onderliggende vraag voor het onderzoek van het lectoraat is hoe de samenwerking in het complex van relaties tussen diverse expertises, waarin het gezin een eigen en duidelijke rol heeft, verbeterd kan worden, ten behoeve van een meer slagvaardige en (kosten)effectieve jeugdhulp. Ik zal om te beginnen kort ingaan op de discussie over effectiviteit en de rol van algemeen werkzame factoren voor effectieve hulp. Vervolgens zal ik inzoomen op een belangrijke algemeen werkzame factor, namelijk de alliantie oftewel de samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener. Aansluitend maak ik duidelijk dat in de jeugd- en opvoedhulp de hulpverleners voor de uitdaging staan om te zorgen voor goed werkende *meervoudige allianties*. Het wordt steeds vanzelfsprekender het gezin als systeem met een netwerk te benaderen, waardoor individuele hulpverleners niet alleen met meerdere betrokkenen vanuit het gezinssysteem, maar vaak ook met meerdere hulpverleners met ieder hun eigen expertise van doen heeft. Het vermogen om met meerdere actoren tegelijkertijd samen te werken en samenhangende hulp te bieden is cruciaal om te zorgen voor effectieve jeugdhulp. Ik sluit af met de visie van het lectoraat op praktijkonderzoek als leerinstrument voor professionals en met een overzicht van de onderzoekslijnen en van lopend en voorgenomen onderzoek in het lectoraat.

1. EFFECTIEVE JEUGDHULP EN ALGEMEEN WERKZAME FACTOREN

In onderzoek naar effectiviteit van de hulp aan jongeren en hun opvoeders wordt allereerst veel aandacht besteed aan de effectiviteit van interventies als 'specifiek werkzame factoren' ('*evidence based treatment*'-onderzoek). Dat onderzoek gaat ervan uit dat effectieve hulp impliceert dat hulpverleners bewezen effectieve interventies in hun dagelijkse praktijk geprotocolleerd uitvoeren om goede resultaten met een jeugdige en/of het gezin te bereiken. In dergelijk onderzoek is de interventie het onderwerp van onderzoek.

Scholte (2017) wijst op een nieuwe beweging, namelijk het onderzoek naar basiselementen die succesvolle jeugdhulpprogramma's met elkaar gemeen hebben (*common elements*) (Barth e.a., 2012; Chorpita, e.a., 2017; Spanjaard, Veerman & Van Yperen, 2015). In deze stroming wordt gezocht naar kernelementen van interventies, die verantwoordelijk zijn voor het realiseren van de gewenste veranderingen. Deze beweging lijkt een reactie op de veelheid aan interventies en methodieken die in de sector ontwikkeld zijn, maar waarin veel overlap zit. Daarnaast is het een reactie op de geluiden uit het werkveld dat modeltrouw (i.e. de mate waarin een hulpverlener de specifieke componenten in een interventie precies uitvoert zoals bedoeld) in de praktijk lastig te realiseren valt. Kennis over werkzame kernelementen in interventies zou er toe leiden dat hulpverleners bij iedere casus kunnen afwegen welke combinatie van elementen het best passend is. Dit leidt tot meer flexibiliteit, maar met behoud van modeltrouw handelen (Lange, 2017).

Hoewel het lectoraat het onderzoek naar effectieve interventies en de basiselementen in jeugdhulpprogramma's belangrijk vindt en ook nauwlettend volgt, is daarnaast aandacht nodig voor de algemeen werkzame factoren (de zgn. interventie-nonspecifieke elementen of *common factors*) en hun effect op de resultaten van jeugd- en opvoedhulp. Het gaat dan om factoren die ongeacht de doelgroep en de specifieke methode of interventie, bevorderend zijn voor het rendement van de hulp, zoals:

- cliëntfactoren: o.a. veerkracht, de stabiliteit van de leefsituatie, intellectueel vermogen, sociale vaardigheden;
- hulpverlenersfactoren: o.a. ervaring, vertrouwen in de methode of interventie die men hanteert, een niet-veroordelende houding;
- de samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener, ook wel alliantie genoemd;
- hoop die ouders en jeugdigen hebben op verandering en hun verwachtingen over wat de hulp hen kan bieden;
- overige factoren: zoals doelgericht werken, hanteerbare *caseload* of systematisch monitoren van de voortgang (Barnhoorn, e.a. 2013; Pijnenburg, 2010; Pijnenburg & Van Hattum, 2016; Van Yperen, Van der Steege, Addink & Boendermaker, 2010; Zoon & Berg- le Clerq, 2014).

Voor een overzicht van werkzame factoren verwijs ik graag naar het Integratief Werkzame Factoren model, ontwikkeld door mijn voorganger Huub Pijnenburg (Pijnenburg, 2010; Pijnenburg & Van Hattum, 2016).

Het lectoraat kies voor de focus op algemeen werkzame factoren is gekozen omdat er sprake is van een duidelijke trend in onderzoek die laat zien dat deze factoren verhoudingsgewijs een sterk aandeel hebben in het rendement van jeugd- en opvoedhulp (zie bv. Duncan, Miller, Wampold & Hubble, 2010; Van Yperen, e.a., 2010). Door meer te weten te komen over algemeen werkzame factoren en over hoe jeugd- en gezinswerkers deze kunnen beïnvloeden, verwacht het lectoraat een goede aanvulling te bieden op onderzoek naar de werkzaamheid of effectiviteit van interventies en *common elements*.

2. ALLIANTIE-ONDERZOEK IN DE JEUGD- EN OPVOEDHULP

"Het volgende voorval is waargebeurd. Ergens in Noord-Brabant was een multiprobleemgezin aangemeld voor ambulante gezinsbegeleiding. Dit gezin had al diverse hulpverleners over de vloer gehad. Nog voordat de gezinshulpverlener, laten we haar Marjo noemen, het gezin bezocht, werd haar duidelijk dat dit gezin een zekere reputatie hoog te houden had. De informatie uit de aanmeldingsprocedure en uit commentaar van hulpverleners die het gezin kenden, was niet mis te verstaan. Met name de vader stond bekend als een grote, dwarse, impulsieve en verbaal behoorlijk agressieve man die bij menigeen nogal wat angst inboezemde.

Toen Marjo op bezoek kwam voor het kennismakingsgesprek kwam de hulpverleningsgeschiedenis van het gezin ter sprake. De vader liet blijken dat hij zich bewust was van zijn reputatie en liet ook blijken er wel trots op te zijn. Omdat dit gezin het dialect van de streek spreekt, verwoordde hij dit als volgt: 'Met mij ga de nie knikkern.' Waarop Marjo in vloeiend Noordoost-Brabants reageerde met: 'Ja, maar menne zeik make ok nie lauw'." (Bolt, 2017, p.9).

Bolt beschrijft vervolgens hoe deze interactie aan de basis lag voor een klik tussen de hulpverlener en vader. Dat bleek ook bij het vervolg; de hulpverlener en vader konden prima met elkaar aan de slag.

Het begrip alliantie verwijst naar de kracht van de samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener. In deze samenwerkingsrelatie speelt de persoonlijke band tussen de cliënt en zijn hulpverlener een rol (ook wel de 'klik' genoemd), maar daarnaast is ook de overeenstemming die zij bereiken over het doel en over de werkwijze waarmee dit doel gerealiseerd kan worden van belang (Bordin, 1979; Elvins & Green, 2008).

Over de behandeling van volwassenen zijn grote hoeveelheden studies verschenen waarin de alliantie een belangrijke voorspeller blijkt voor het behandelresultaat, los van het type behandeling en de problematiek (Horvath & Bedi, 2002; Horvath, Del Ree, Flückiger & Symonds, 2011). Het laatste decennium is ook in de jeugd- en gezinstherapie waardevol onderzoek naar alliantie verschenen (zie bv. de meta-analyses van Friedlander, Escudero, Heatherington & Diamond, 2011; McLeod, 2011; Shirk, Karver & Brown, 2011; Welmers – van de Pol, e.a. 2017), waaronder een *systematic review* vanuit ons lectoraat (De Greef, Pijnenburg, Van Hattum, McLeod & Scholte, 2016). Bevindingen van deze studies vertonen sterke overeenkomst met de bevindingen in de volwassenentherapie; over het algemeen zien we dat een positieve alliantie significant samenhangt met positievere uitkomsten van de therapeutische behandeling. Uit de studies valt echter ook te concluderen dat verder onderzoek naar de werking van alliantie op behandelresultaat in specifieke situaties noodzakelijk is. Denk hierbij bijvoorbeeld aan situaties waarbij sprake is van gedwongen hulpverlening.

Ook zien we dat winst te behalen valt als het gaat om het bereiken van overeenstemming over het doel en de weg die gevolgd wordt om het doel te realiseren: de taakalliantie (o.a. De Greef, e.a., 2016). Tenslotte kunnen we constateren dat een samenwerkingsrelatie niet iets statisch is en dat deze zich tijdens de hulp ontwikkelt. Er kunnen (tijdelijke) breuken in de samenwerkingsrelatie ontstaan. Dit vraagt van hulpverleners dat ze in staat zijn de aard van de relatie steeds goed in te schatten, en van daaruit hun strategie te bepalen (Bolt, 2017; Cauffman, 2001; Welmers – van de Poll, e.a., 2017).

3. MEERVOUDIG ALLIËREN ALS NIEUWE UITDAGING

“Waar de coachingsindustrie zich en masse richt op de persoonlijke verantwoordelijkheid voor je gedrag (“succes én falen hangen van jezelf af”), dient de sociale pedagogiek zich wat mij betreft te richten op het perspectief van het gemeenschappelijk handelen: ‘shared agency’” (De Winter, 2017, p.9).

Wat opvalt aan het onderzoek naar alliantie is dat het zich tot op heden vooral gericht heeft op enkelvoudige allianties (kind-therapeut, ouder-therapeut). Uit de literatuur weten we dat interventies, gericht op het gezin als geheel betere resultaten behalen dan interventies gericht op jeugdigen alleen (Tanner-Smith, Wilson & Lipsey, 2013; Lock, Le Grange & Agras, 2010). De invloed van het gezinsfunctioneren op de ontwikkeling van jeugdigen maakt dat het cruciaal is om problematische gezinspatronen aan te pakken en protectieve factoren in het gezin te versterken (Welmers-van de Poll, e.a., 2017; Bolt, 2017). Het werken met gezinssystemen vereist dan dat er kennis is over allïeren met meerdere leden in het gezin. Deze kennis is helaas nog beperkt.

De kennis die er is, is vooral gebaseerd op onderzoek binnen de (psycho)therapeutische setting (zoals bv. gezins- en familie therapie) (Welmers – van de Poll, e.a., 2017). Als we kijken naar het aandeel gezinnen in de jeugd- en opvoedhulp, dan zien we dat het merendeel te maken krijgt met ambulante gezinsbegeleiding, bij de gezinnen thuis (zo’n 80%). Veel van deze gezinnen ontvangen ouderbegeleiding en ondersteuning bij de dagelijkse opvoeding, en bij het leren hanteren van meer of minder ernstige gedrags- of emotionele problemen van jeugdigen. In vergelijking met de (psycho)therapeutische setting, waar de jeugd- en gezinstherapie uitgevoerd wordt door daartoe opgeleide psychotherapeuten, orthopedagogen of gz-psychologen, zien we dat er relatief weinig onderzoek is gedaan naar de alliantie tussen cliënten en ambulante jeugd- en gezinswerkers of sociaal werkers die in de wijkteams werken. De professionals dus waar de hogeschool voor opleidt.

Tenslotte valt op dat het onderzoek naar alliantie tot nu toe grotendeels beperkt is gebleven tot de samenwerking tussen cliënt en therapeut, en dat het amper de relatie tussen de hulpverleners onderling betreft. De roep om samenhangende hulp aan een gezinssysteem brengt met zich mee dat hulpverleners regelmatig te maken krijgen met meerdere professionals waarmee samengewerkt moet worden (zoals bv. huisartsen, leerkrachten, specialisten, sociaal werkers uit de wijk). In dergelijke situaties wordt een groot appèl gedaan op alle partijen, om er met elkaar uit te komen. Het realiseren van positieve allianties met al deze partijen is een belangrijke maar ingewikkelde taak. Zeker wanneer er sprake is – of gaandeweg blijkt te zijn – van conflicterende belangen (Friedlander, e.a., 2011). Dit vraagt om kennis over hoe een hulpverlener deze samenwerking realiseert.

Mijn stelling is dat in de huidige praktijk het woord samenwerken veel te gemakkelijk en te vanzelfsprekend in de mond wordt genomen. Het realiseren van een goede, werkzame samenwerking is een complexe en zeer onderschatte activiteit. Een van de kenmerken van die complexiteit betreft juist de meervoudigheid van de alliantie. Meervoudige allianties die zowel in de samenwerking met gezinsleden en hun sociaal netwerk een wezenlijke rol spelen, maar die ook noodzakelijk zijn in de samenwerking tussen de verschillende hulpverleners binnen het professionele netwerk rondom dat gezin. Hieronder ga ik dieper in op beide typen van samenwerking.

Samenwerken met gezinnen

Zoals we eerder zagen wordt alliantie doorgaans gedefinieerd als een professionele samenwerkingsrelatie waarin sprake is van een persoonlijke band of 'klik' (emotionele alliantie) én van overeenstemming over samenwerkingsdoelen en de werkwijze om die doelen te bereiken (taakalliantie) tussen een cliënt en zijn hulpverlener (Elvins & Green, 2008). Binnen het onderzoeksgebied over allianties met meerdere gezinsleden komen we al snel uit bij onderzoekers uit de VS en Spanje. Zij hebben de klassieke dimensies uitgebreid, zodat die aansluiten bij de dynamiek in het werken met gezinnen/cliëntsystemen (Friedlander et al., 2011).

Friedlander, Escudero en Heatherington (2006, p. 270) benoemen vier kernelementen of dimensies als het gaat om allianties met gezinnen:

1. Betrokkenheid in het hulpverleningsproces

Het gaat hier om de mate waarin de afzonderlijke cliënten de hulp als betekenisvol zien. De cliënten (gezinsleden) hebben het gevoel in de hulpverlening betrokken te zijn en samen met de hulpverlener aan de slag te zijn, krijgen de ruimte te onderhandelen over de hulpverleningsdoelen en taken, en mogen deze doelen en taken ter discussie stellen. Ze nemen het hulpverleningsproces serieus en gaan ervan uit dat verandering mogelijk is.

2. Emotionele verbondenheid met de hulpverlener

De cliënten (gezinsleden) zien de hulpverlener als een belangrijk persoon in hun leven en hebben het gevoel dat de relatie is gebaseerd op verwantschap, vertrouwen, zorg en bezorgdheid voor de ander. De hulpverlener "is er" voor de cliënten en zit op eenzelfde golflengte (bv. overeenkomstige perspectieven en waarden). De wijsheid en expertise van de hulpverlener worden als waardevol ervaren.

3. *Veiligheid in het therapeutisch systeem*

Wanneer er sprake is van een veilig therapeutische systeem, zien de cliënten (gezinsleden) de therapie als een plaats waar je risico's kunt nemen, waar je open en flexibel kunt zijn. Ze voelen zich comfortabel en hebben de verwachting nieuwe ervaringen op te kunnen doen en te mogen leren. Therapie zal leiden tot verbetering, conflicten in het gezin kunnen zonder schade aangepakt worden en hoeven gezinsleden zich niet defensief op te stellen.

4. *Een 'shared sense of purpose' binnen het gezin*

De cliënten (gezinsleden) zien zichzelf als een samenwerkend geheel om de familierelaties te verbeteren en om gedeelde doelen te bereiken. Er is sprake van een gevoel van solidariteit ("we zitten hier samen in"), en ze zien de tijd die ze investeren in de therapie als waardevol. In essentie is er sprake van een gevoelde eenheid binnen de familie in relatie tot de therapie. Pinsof (1994) noemt dit ook wel de *within-family alliance*.

Enkele knelpunten

Onderzoek wijst uit dat het opbouwen en onderhouden van een alliantie met meerdere leden uit een gezin in de praktijk een lastig vraagstuk is. Een aantal obstakels bij het werken met meervoudige allianties wil ik hier aan de orde stellen.

Allereerst varieert de alliantie van de hulpverlener met de verschillende gezinsleden; hulpverleners kunnen met het ene gezinslid een sterke alliantie hebben, terwijl deze met een ander gezinslid veel minder positief is. Deze situatie wordt wel *split alliances* of *unbalanced alliances* genoemd (Friedlander e.a. 2011). In meerdere onderzoeken is aangetoond dat grote variëteit in de allianties tussen de hulpverlener en de diverse leden van één gezin het risico op uitval van gezinnen vergroot (Flicker, Turner, Waldron, Brody & Ozechowski, 2008; Robbins, Turner, Alexander & Perez, 2003).

Een tweede complicatie in het allïeren met meerdere gezinsleden heeft te maken met de veiligheid in het gezinssysteem. Friedlander e.a. (2006) geven voorbeelden van hoe uitspraken van een gezinslid in aanwezigheid van een therapeut soms buiten de therapeutische setting, bij afwezigheid van de therapeut, tot heftige gevolgen kunnen leiden. Gezinsleden kunnen dan relevante informatie verzwijgen in de therapie uit angst voor de repercussies achteraf. Denk aan een situatie waarbij een dochter die een periode te maken heeft gehad met een loverboy, met alle consequenties van dien, uit angst voor heftige reacties van de ouders in de therapie niet durft te onthullen dat zij wederom in contact is geweest met de jongen.

Een derde complicerend aspect van alliéren binnen een gezin is het realiseren van een *shared sense of purpose*. Hoewel gezinsleden gezamenlijk aan de therapie deelnemen, blijken ze (soms direct duidelijk, maar soms ook pas gaandeweg) nogal eens te verschillen in hun behoeften en in de verwachtingen die ze hebben van de therapie (Friedlander e.a. 2006; Kindsvatter & Lara, 2012). Bv. een situatie waarbij een gescheiden vader met twee puberdochters hulp gaat zoeken omdat de meiden geëxperimenteerd hebben met softdrugs. Vader vreest dat zijn dochters van het pad af raken en zijn doel is om hen op de rit te houden. Gaandeweg komt de therapeut er achter dat de dochters juist ingestemd hebben met de hulpverlening, omdat zij hopen via de hulpverlener te realiseren dat zij hun moeder vaker kunnen treffen nu ze wat ouder zijn. Moeder was door een problematische echtscheiding van vader grotendeels buiten beeld geraakt. Het is een ingewikkeld proces om de verschillende zienswijzen, verwachtingen en behoeften boven tafel te krijgen, naar de gezamenlijkheid in de doelen van het gezin te zoeken, en een *within-family-alliance* te creëren.

Dergelijke knelpunten zien we ook terug in literatuur over gedeelde besluitvorming (*shared decision making*). Bij gedeelde besluitvorming gaat men er van uit dat de meest effectieve beslissingen ontstaan vanuit gezamenlijke arbeid van behandelaren en cliënten, waarbij beider expertise erkend wordt (Charles, Gafni & Whelan, 1999). De Landelijke Richtlijn ‘Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp’ (Programma Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2017) biedt aanknopingspunten om dit vorm te geven. De veronderstelling die momenteel leeft, is dat het samen beslissen over doel en aanpak van de hulpverlening een middel is om betere (taak)allianties te realiseren, en dat dit tot betere resultaten leidt. Hoe dit in de praktijk vorm krijgt, en wat de ervaringen zijn van jeugd- en gezinswerkers, ouders en jeugdigen zelf, vraagt nog verder onderzoek. Ervaringen in de geestelijke gezondheidszorg laten zien dat behandelaren het spannend vinden om de keuzes van de cliënten te vertrouwen. De behandelaren houden vaak geen rekening met het vraagstuk van macht tussen henzelf en cliënten, daar waar zij het idee hebben samen besluiten te nemen over de aanpak, wordt dit door cliënten zelf veelal niet zo gepercipieerd (Farely e.a., 2015).

Samenwerken met meerdere hulpverleners

Het bieden van integrale jeugdhulp aan gezinnen, en zeker in het geval er sprake is van gezinnen met meervoudige en complexe problemen, vraagt nogal wat van de interprofessionele samenwerking. Tot nu toe is er echter weinig empirisch onderzoek voorhanden naar elementen van werkzame interprofessionele samenwerking in de jeugd- en opvoedhulp.

Verheijden en De Lange (2016) komen in hun literatuuronderzoek naar integrale jeugdhulp tot factoren die (meer of minder) aantoonbaar samenhangen met betere interprofessionele samenwerking (p.10-12).

Zij noemen dan factoren als:

- het voelen van een gedeelde urgentie en onderlinge afhankelijkheid ten aanzien van de casus waar ze bij betrokken zijn;
- het hebben van een gedeelde visie en doelen;
- het belang van investeren in goede onderlinge persoonlijke verhoudingen;
- de mogelijkheid open met elkaar te kunnen communiceren en met elkaar te reflecteren op de samenwerking, niet als een doel op zich, maar in het licht van het beoogde resultaat (Choy en Schulze, 2010);
- het opereren in kleinschalige teams met een stevig mandaat.

Uiteraard kan goede interprofessionele samenwerking rondom een gezinssysteem niet zonder organisatorische voorwaarden. Hoewel zeer van belang voor het welslagen van de samenwerking, laat ik deze elementen hier nu achterwege vanwege de nadruk die het lectoraat wil leggen op de handelingskennis voor meervoudig allïeren. Voor verdere informatie hierover verwijs ik naar de studie van Verheijden en De Lange (2016) en de *systematic review* van Mulvale, Embrett en Razavi (2016) over interprofessionele samenwerking in de eerstelijnszorg.

In de praktijk lijkt het nog niet altijd goed te willen vlotten met de interprofessionele samenwerking in de jeugd- en opvoedhulp. Eerder is gewezen op het onderzoek in Zuidoost Brabant, waaruit blijkt dat de aandacht van hulpverleners, managers, beleidsmakers en leerkrachten vooral gaat naar onderling wantrouwen, verwarring over wie nu wat doet en wie de regie heeft, tijdsdruk en onzekerheid bij de jeugdprofessionals over de eisen die door de nieuwe Jeugdwet aan hen gesteld worden. Hulpverleners blijken zoekende hoe ze samen kunnen werken, niet alleen met ouders en jeugdigen, maar juist ook met andere spelers in het veld (Van der Sanden, e.a., 2017).

Friedlander e.a. (2006) gaan er in hun beschouwing over de interprofessionele samenwerking van uit dat problemen en hobbels (*'misalliances'*) in die samenwerking normaal zijn. Zij geven indringende voorbeelden van hoe het gebrek aan samenwerking en met name aan een *'shared sense of purpose'* tussen professionals een desastreuze invloed kan hebben op de voortgang en het succes van de hulpverlening en stellen *"it is not uncommon for one professional's goals to contradict those of another professional, whose lens is trained on a different individual or subsystem."* (Friedlander 2006, p. 254). Zo geven zij een voorbeeld van een moeder die uiteindelijk bij een hulpverlener terecht komt, nadat de leerkracht van haar kind en de schoolpsycholoog het gedrag van de dochter totaal verschillend inschatten en haar dus ook tegenovergestelde adviezen geven.

Ook onderzoek van Bronstein (2003) toonde op basis van ervaringen van professionals al aan, dat het verergeren van de problemen van jongeren samenhangt met beperkingen van de expertise in sommige disciplines, het gebrek aan begrip van de rol en expertise van andere professionals, verplichtingen tot registratie die steeds groter worden, en complexe diagnoses en behandelmethodes waar professionals mee moeten werken. Zij benadrukken het belang van onderlinge afhankelijkheid voor geslaagde integrale jeugdhulp.

We constateren dat onderzoek naar het werken met meervoudige allianties in het kader van integrale jeugdhulp nog in de kinderschoenen staat. Hoe meervoudige allianties met ouders, jongeren, vrijwilligers en andere partners zich ontwikkelen, hoe hulpverleners onderling, maar ook samen met het gezin, tot een *shared sense of purpose* komen, hoe zwakke allianties in de samenwerking met andere professionals te vermijden zijn en hoe (de ontwikkeling van) de samenwerking bijdraagt aan het hulpverleningsresultaat aan het gezin; dit zijn allemaal kwesties die met klem aandacht vragen in toekomstig praktijkonderzoek.

4. PRAKTIJKONDERZOEK ALS LEERINSTRUMENT

Bij praktijkonderzoek gaat het niet alleen om kennisontwikkeling over de praktijk van het meervoudig alliiëren. Belangrijk is ook dat deze kennis *over* de praktijk *in* die praktijk gebruikt gaat worden om de onderlinge samenwerking te verbeteren. Dit vraagt van onderzoekers dat ze meer als partner optreden, in hun handelingen aansluiten bij vragen van jeugd- en gezinswerkers en van ouders en jeugdigen zelf, leren door bij elkaar mee te kijken en door te vragen op wat we zien gebeuren. En om studenten en docenten hierin mee te nemen, zodat we gezamenlijk kunnen vaststellen wat deze kennis impliceert voor de opleiding aan toekomstig beroepsbeoefenaren. Dat veronderstelt een sterke koppeling van beroepspraktijk, onderwijs en onderzoek.

Focus van het praktijkonderzoek naar samenwerking door het lectoraat is de handelingskennis van de professional (in opleiding). De uitvoering van dergelijk onderzoek is een samenhangend geheel van onderzoek doen, van leren en van praktijkverbetering, dat uitgaat van handelingsvraagstukken bij hulpverleners met betrekking tot in meervoudige alliantie. Hiermee draagt het lectoraat bij aan de praktische relevantie van zijn onderzoek.

De methode van praktijkonderzoek

Uitgangspunt bij het opzetten van een praktijkonderzoek is een knelpunt of vraagstuk in het realiseren van effectieve en doelmatige hulpverlening, dat door cliënten, de jeugd- en gezinsbegeleiders en/of leidinggevenden ervaren wordt. In de werkwijze van het lectoraat wordt gestart met de verkenning van het probleem vanuit meervoudig perspectief. In dialoog met de uitvoerende werkers, hun cliënten en met de organisaties waarin zij werken, dan wel collega's uit andere organisaties, werken de onderzoekers toe naar een gemeenschappelijk vraagstuk. Dat is een kwestie die voor elk van de verschillende stakeholders van belang is om aan te pakken. Uitgaande van de handelingsverlegenheid van professionals bij zo'n kwestie worden stap voor stap, van de huidige situatie (S) tot de gewenste situatie (S*), vragen uit de praktijk omgezet in onderzoeksvragen. Vervolgens worden deze onderzoeksvragen gebruikt als uitgangspunt voor praktijkonderzoek. Op basis van de resultaten van het onderzoek, en in samenwerking met betrokkenen, ontwerpen we praktijkverbeterinterventies, zoals methodische richtlijnen, handleidingen of programma's. We benutten hierbij collectief beschikbare kennis om te voorkomen dat het wiel steeds opnieuw wordt uitgevonden (Van Yperen, 2013). Tenslotte worden prototypes van verbeterinterventies in de praktijk uitgetest. Op basis van de evaluaties wordt nagegaan of de gewenste situatie gerealiseerd is, dan wel welke vervolgstappen nodig zijn.

Op deze wijze ontstaat er een cyclisch proces van praktijkverbetering, waaruit kennis gedestilleerd kan worden en dat een draagvlak creëert onder de diverse stakeholders (Van Hattum & Oostrik, 2011). Deze werkwijze sluit o.a. aan bij de methodologie van *participative action research*, bij het sociaal constructionistische gedachtegoed in het sociaal werk (bv. Parton & O'Byrne, 2007) en bij de vormgeving van *multi strategy designs (mixed method)* (zie o.a. Robson & McCartan, 2016).

Het lectoraat streeft ernaar het onderzoek participatief, *inclusief*, vorm te geven; burgers/cliënten, vrijwilligers, (uitvoerend) professionals, docenten en studenten zijn partner in het onderzoek en spelen een rol bij de vraagarticulatie, in het ontwerpen en uitvoeren van onderzoek in de praktijk, het maken van prototypes voor praktijkverbetering en het evalueren van de toepassingen in de praktijk. Resultaten zijn op deze wijze eerder bruikbaar, passend, en hebben draagvlak in de praktijk van de jeugd- en gezinswerkers. Zo doen we momenteel ervaring op met ervaringsdeskundigen als partners in onderzoek. Zij helpen ons de goede vragen te stellen en denken mee in ontwikkelingen en evaluaties.

Het lectoraat wil de komende jaren meer aandacht besteden aan onderzoek naar verloop en bevordering van de samenwerking, door op casusniveau de (meervoudige) alliantie te *monitoren*. Monitoren betreft het uitvoeren van een periodieke peiling over de (tussentijdse) resultaten of effecten van de dienstverlening op basis van tevoren vastgestelde indicatoren (Swanborn, 2007; Van Yperen, 2013). Van Yperen constateert, op basis van een meta-analyse van Carlier e.a. (2012), dat monitoring een positief effect kan hebben op de uitkomsten van de hulpverlening. Wanneer we het werken met meervoudige allianties willen verbeteren, in het licht van een samenhangende en effectieve jeugd- en opvoedhulp, kan het monitoren van de allianties een belangrijke meerwaarde opleveren. Met name wanneer de alliantie niet alleen aan het begin en na afloop in kaart wordt gebracht, maar juist ook tijdens het hulpverleningstraject (Heutink e.a., 2014; Knaup, Koesters, Schoefer, Becker & Puschner, 2009; Miller, Duncan, Sorrell & Brown, 2005). Zeker als de hulp aan de jeugdige en zijn gezin en de onderlinge samenwerking niet naar verwachting verloopt, is het monitoren van het verloop en een terugkoppeling van de resultaten van de metingen naar zowel de hulpverlener(s) als naar de gezinsleden cruciaal (De Jong, 2012; Lambert, Harmon, Slade, Whipple & Hawkins, 2005). De beschikbaarheid van instructies en tools voor de hulpverleners op het moment dat de samenwerking met één of meerdere gezinsleden of hulpverleners in gevaar komt, zou tenslotte het effect van monitoren nog verder moeten vergroten (Van Yperen, 2013).

Aangezien we steeds meer onderzoek willen doen naar handelingskennis van jeugd- en gezinswerkers maakt het lectoraat in haar praktijkonderzoek meer gebruik van *observatieel onderzoek* (evt. aangevuld met *stimulated recall*) interviews, focusgroepen of vragenlijstonderzoek). Het afgelopen jaar is binnen het lectoraat ervaring opgedaan met de bestudering van beelden van het gedrag van ambulante hulpverleners. Naast een analyse van het gedrag door de onderzoekers, is ervaring opgedaan met het

bespreken van een selectie van fragmenten met cliënten, hulpverleners, mensen uit het netwerk van het gezin en leidinggevend. Zie voor meer informatie de beschrijving van het onderzoeksproject *Samenwerken: een kwestie van houding?!* (zie p. 25).

Voor onderzoek naar samenwerkingsvraagstukken is beeldmateriaal (evt. als aanvulling op vragenlijstonderzoek en zelfperceptie lijsten) cruciaal, om zicht te krijgen op mogelijke breuken in de alliantie (Friedlander, e.a. 2006). *Self reports* leveren wat dit betreft minder op, vanwege de moeilijkheid om eigen gedrag in te schatten. Bovendien gaat het over een wisselwerking tussen hulpverleners en cliënten en over op elkaar inwerkend gedrag; deze dynamiek is beter zichtbaar in observaties en bij beeldopname. Een bijkomend voordeel is dat observaties ruimte bieden aan hulpverleners en cliënten om op het handelen te reflecteren.

Professionele leergemeenschappen

In aansluiting op het huidige HAN-beleid wil het lectoraat bijdragen aan de verbetering van het partnerschap tussen werkveld, onderwijs en onderzoek door dichter op de werkplek leergemeenschappen¹ te ontwikkelen. Professionele leergemeenschappen (PLG's), waarin samen met de verschillende stakeholders aan praktijkonderzoek wordt uitgevoerd, kunnen ons inziens eerder bijdragen aan verbetering en opheffing van handelingsverlegenheid onder professionals. PLG's worden ingericht door rond een te onderzoeken thema een onderzoeksgroep te formeren die zijn basis heeft in de instellingen of een gemeente. Deze onderzoeksgroep wordt uitgebouwd tot een PLG door naast onderzoekers ook jeugd- en gezinswerkers vanuit een instelling, cliënten of cliëntvertegenwoordigers, docenten en studenten te laten deelnemen.

De ontwikkeling van PLG's sluit aan op de huidige ambitie van de sociale opleidingen om studenten dichter op de werkplek op te leiden en zo beter voor te bereiden op hun toekomst. De vernieuwende visie van een PLG biedt ons de kans om onderzoek van het lectoraat beter in te bedden in het onderwijs én in het werkveld. Voor het werkveld is een leerwerkplaats extra interessant, aangezien de in de werkplaats ontwikkelde diensten en producten (trainingen, tools voor monitoring en het gebruik van digitale platforms, symposia) direct aansluiten bij de context waarin de professionals werken. Ook biedt een leerwerkplaats de jeugd- en gezinswerkers de mogelijkheid hun vakkennis over het voetlicht te brengen bij docenten, studenten en onderzoekers.

---

¹ Binnen de HAN context ook wel *learning labs, hubs, spark centres, communities of practice* etcetera genoemd.

5. ONDERZOEKSPROGRAMMA: SAMENWERKEN ALS UITDAGING

Het huidige onderzoek en de onderzoeksprojecten in ontwikkeling zijn in het onderzoeksprogramma van het lectoraat geclusterd rondom twee hoofdthema's: alliantie/alliantiebevordering en professionele samenwerking.

Alliantie en alliantiebevordering

De ouder-hulpverlener alliantie en het resultaat van ambulante gezinsbegeleiding

Het afgelopen jaar is samen met zes Brabantse (B) Brabant, Combinatie Jeugdzorg, Juzt, Kompaan en De Bocht, Maashorst en Oosterpoort) en drie Gelderse organisaties (Entrea, Lindenhout en Pactum) voor jeugd- en opvoedhulp gewerkt aan de afronding van een meerjarig onderzoeksproject gericht op de alliantie tussen ouders en hulpverleners in de context van ambulante gezinshulpverlening. Het project is in 2012 ontstaan in het kader van het onderzoeksprogramma '*Samen Sterker*', waarin met financiering van de provincie Noord Brabant, gewerkt is aan zes onderzoeksprojecten met alliantie als centrale thema. Met aanvullende financiering (ZonMw en de faculteit Gezondheid, Gedrag en Maatschappij) en bereidheid van de genoemde instellingen, wijkteams en betrokken gemeenten, is het onderzoek voortgezet. Doelen van dit project waren 1) zicht krijgen op de voorspellende waarde van de alliantie tussen ouders en ambulante hulpverleners voor het resultaat van ambulante gezinshulpverlening, en 2) de rol van cliënt en hulpverlenerskenmerken en de hulpverlener-leidinggevende alliantie in het realiseren van positieve ouder-hulpverlener allianties.

De dataverzameling en de terugkoppeling van de resultaten aan de organisaties is ondertussen afgerond. Het onderzoek vormt de basis voor het lopende promotieonderzoek van projectleider Marieke de Greef, met de werktitel *Goede allianties, effectievere jeugdzorg?!*.

Daarnaast zijn als uitkomst van dit project producten voor het onderwijs en werkveld ontwikkeld, zoals meerdere kennisclips, interviews met een ouder en een jongere, en bijbehorende reflectievragen voor studenten. Deze zijn te vinden op de website Alliantiegericht werken voor sociale professionals (<https://www.han.nl/onderzoek/werkveld/projecten/alliantiegericht-werken-v/>).

Samenwerking in de pleegzorg en bij complexe echtscheidingen (experiment Leerwerkplaats Entrea Lindenhout)

Samen met de opleiding Pedagogiek en de instelling voor jeugdhulpverlening Entrea Lindenhout, is het lectoraat in het voorjaar van 2018 gestart met de opbouw van een Leerwerkplaats die onderzoek

doet naar meervoudige alliantie. Het doel van deze leerwerkplaats is om 1) de beschikbare kennis over meervoudige allianties te kunnen vertalen naar het handelen van jeugd- en gezinswerkers en een plek te geven in de opleiding van (toekomstige) professionals, en om 2) zicht te krijgen op de vragen/ problemen/wensen van professionals bij het smeden van meervoudige allianties. Waar liggen de handelingsvraagstukken van de jeugd- en gezinswerkers als het gaat om meervoudig alliiëren? Hoe geven zij hun allianties in gezinnen en met het (informele en formele) netwerk vorm? Herkennen ze het belang en de risico's van *split or unbalanced* allianties, problemen met creëren van veiligheid en bevorderen van een *shared sense of purpose* herkenbaar? En hoe gaan ze daar momenteel mee om?

Gestart wordt met een verkenning door studenten, begeleid door docenten Pedagogiek, twee onderzoekers en jeugdwerkers en met cliënten vanuit Entrea Lindenhout. Twee vraagstukken worden daarbij onder de loep genomen:

- 1) het samenwerken van een pleegzorgwerker met pleegzorgouders en biologische ouders, en
- 2) het samenwerken van hulpverleners met ouders die met elkaar in een complexe, problematische echtscheiding verwickeld zijn geraakt.

In beide situaties krijgen professionals te maken met meerdere partijen waarmee gelijktijdig een alliantie aangegaan moet worden. Meerzijdig partijdig handelen is van belang, omdat in beide situaties de loyaliteit van het kind ernstig in het geding kan komen (bv. Belenger, 2017; Antonijsz, Spruijt & Zwikker, 2015).

Ontwikkeling tools voor bevordering alliantie

Het lectoraat is al meerdere jaren samenwerkingspartner in de *Academische Werkplaats Transformatie Jeugd – Inside Out*. Binnen de academische werkplaats is eerder onderzoek gedaan naar alliantievraagstukken. Om deze kennis beter te benutten en in te bedden in de sociale opleidingen van de HAN, ontwikkelen we een onderwijsmodule. In deze module laten we ons inspireren door de training "*It takes two to tango*" die eerder binnen de werkplaats ontwikkeld is. De beschikbare kennis over alliantie en mogelijkheden om alliantie te monitoren welke in deze training voornamelijk gericht is op gedragsdeskundigen, wordt toepasbaar gemaakt voor hbo-studenten. Streven is om daarnaast tot een module te komen die aangeboden kan worden als postinitiële opleiding in de Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ). Wybren Grooteboer (kenniskringlid en docent Pedagogiek) is kartrekker van de ontwikkeling van deze module.

Het lectoraat, de afdeling HAN-VDO, het Instituut voor Sociale en Pedagogische Studies en de Masteropleiding Pedagogiek streven daarnaast naar nauwere samenwerking met de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd – Inside Out om te komen tot vormgeving van professionele leergemeenschappen bij instellingen die samen met ons verbonden zijn aan de academische werkplaats.

Gestart is met een eerste verkenning hoe op deze manier uitwisseling van kennis tussen onderwijs en werkveld meer gestalte kan krijgen. Het meervoudig alliiëren is daarbij een eerste onderzoeksthema. Joris van Veen (inhoudscoördinator en docent Pedagogiek en docent bij HAN-VDO) en Marieke de Greef zijn hierbij de contactpersonen.

Tenslotte werkt het lectoraat met het JongerenNetwerk en met studenten van de opleiding Pedagogiek aan de ontwikkeling van een applicatie waarmee de samenwerking met hulp- en dienstverleners vanuit het perspectief van jongeren gevolgd kan worden. Sjoerd Wiersma (bestuur JongerenNetwerk) is samen met het lectoraat opdrachtgever hiervoor.

Cultuursensitief alliiëren

Hoe kunnen we de interculturele kwaliteit en cultuursensitiviteit van professionals in de jeugd- en opvoedhulp helpen verbeteren?

Uit diverse onderzoeken blijkt dat migrantenjeugdigen evenveel als of vaker dan autochtone jeugdigen te maken hebben met psychische en lvb (licht verstandelijke beperking) problematiek. Tegelijkertijd is bekend dat ouders met een niet-westerse migranten achtergrond of ouders met een lage sociaal economische status voor professionals lastig te bereiken zijn, waardoor deze problematiek veelal (te) laat in beeld komt (Gilsing, Pels, Bellaart & Tierolf, 2015). Het lectoraat is in 2017 betrokken geweest bij verspreiding en inbedding van de training Live Online Leren (LOL) in cultuursensitief werken, een samenwerking van de Academische Werkplaatsen Jeugd Nijmegen, Rotterdam en de Academische Werkplaats Risicojeugd. Deze training bevat naast het vergroten van het culturele bewustzijn, ook modules gericht op vroegsignalering van psychische en lvb-problematiek juist bij migrantenjeugd. Binnen de HAN is verkend hoe deze online training voor hulpverleners ingebed zou kunnen worden in de sociale opleidingen van de HAN en in de nieuwe opleiding Social Work. In februari 2018 is bovendien een pilot gestart met zo'n 30 studenten van de opleiding Pedagogiek en drie docenten van het Instituut voor Sociale en Pedagogische Studies met het doel meer zicht te krijgen op de benodigde aanpassingen. De komende tijd wil het lectoraat op deze initiatieven voortborduren en zich richten op het opbouwen van een samenwerkingsrelatie met deze specifieke doelgroep. Contactpersoon voor dit traject is docent-onderzoeker Nabila Zinad (docent onderzoeker SPH en docent sparkcentre Presikhaaf).

Interprofessionele samenwerking

Samenwerking rondom en met gezinnen met meervoudige en complexe problemen

Het onderzoek *Samenwerken: een kwestie van houding* is een door RAAK-publiek gefinancierd praktijk-

onderzoek dat het lectoraat in samenwerking met drie Gelderse gemeenten (Doetinchem, Apeldoorn en Nijmegen), het Instituut Sociale en Pedagogische Studies, het Instituut voor Maatschappelijke en Sociaal- Culturele Studies (IMSS), en de masteropleiding Social Work heeft opgezet en dat medio 2016 van start is gegaan. Overige partners in dit traject zijn o.a. Zorgbelang Gelderland, Academische Werkplaats Sociaal Werk (AWSW) / Universiteit Tilburg (TRANZO), Christelijke Hogeschool Ede, MOVISIE, en het lectoraat Model Based Information Systems (M-BIS) van de HAN (kenniscentrum Technologie en Samenleving). Het betreft hier een praktijkonderzoek waarin zes ambulante hulpverleners intensief gevolgd zijn door (docent-)onderzoekers in het werken met gezinnen met meervoudige en complexe problemen.

De meervoudigheid van de problematiek van deze gezinnen maakt dat er meerdere professionals tegelijkertijd bij het gezin betrokken zijn. Een goede samenwerking is daarom van cruciaal belang om het gezin op passende wijze te kunnen ondersteunen. De ervaring leert dat samenwerking echter niet vanzelfsprekend is en dat gebrekkige samenwerking fatale gevolgen kan hebben (Samenwerkend Toezicht Jeugd (2015)). De betrokken professionals ervaren een onduidelijke positie tussen enerzijds de meervoudigheid van de vraagstukken in de gezinnen, en de instellingsverlokking en systeemlogica van de dienstverlening anderzijds.

In het onderzoek is gewerkt met de *Stimulated Recall Methode*. Hierbij zijn video-opnames gemaakt van gesprekken van deze ambulante hulpverleners met het gezin en andere betrokkenen, waarna fragmenten uit deze opnames zijn voorgelegd aan alle betrokkenen. In het onderzoek wordt samenwerking in de eerste plaats als een houdingsvraagstuk onderzocht. In een voorstudie is een model ontwikkeld dat een meervoudig perspectief op houding in de samenwerking biedt, met werkzame elementen, zoals de alliantie, maar waarin ook de manier waarop hulpverleners in hun handelingen bij anderen aansluiten en hoe ze anderen aanspreken, uitgewerkt zijn (Van Hattum, & Van Hal, 2015). Dit model wordt momenteel uitgewerkt door gedragsindicatoren te formuleren, op basis waarvan een digitaal feedbackinstrument wordt ontwikkeld en in de praktijk uitgetest. Het streven is om via dit instrument de (ontwikkeling van de) kwaliteit van de feedback op houding in het samenwerken te volgen. In afstemming met de betrokken docentonderzoekers en studenten wordt het instrument toepasbaar gemaakt voor het onderwijs, zodat ook studenten aan de hand van bv. opnames, nagespeeld door acteurs, of opnames gemaakt tijdens hun stage, handelen in interactie met gezinnen, andere hulpverleners, leidinggevendenden etc. zichtbaar en bespreekbaar kunnen maken.

Het onderzoek wordt gevolgd door een cliëntencommissie die eerder ervaring heeft opgedaan met deze hulpverlening en de onderzoekers van advies kan dienen over o.a. werving en bevraging van gezinnen en hulpverleners in het onderzoek.

Het project wordt geleid door Annica Brummel (onderzoeker en kenniskringlid). Annica voert dit onderzoek uit samen met Krista van Mourik (onderzoeker en kenniskringlid), en met drie docent-onderzoekers, nl. Astrid Kemper (ISPS), Ilse Menheere (IMSS) en Mariëtte Wesselink (IMSS). Daarnaast zijn in totaal reeds zo'n 16 studenten bij het onderzoek betrokken.

Projecten in ontwikkeling

Mede op vraag van de instellingen Entrea Lindenhout en Pactum, en vanuit enkele gemeenten in de regio, is benadrukt dat in de komende jaren binnen dit thema aandacht moet komen voor de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs/school, en de samenwerking tussen jeugdprofessionals die werken in de wijk en die in de gespecialiseerdere zorg. In dit kader lopen nu twee initiatieven:

Samenwerking wijkteams met gespecialiseerde jeugdzorg

Op dit moment wordt er een plan ontwikkeld om met behulp van observatie-onderzoek de samenwerking tussen wijkteams en gespecialiseerde jeugd- en opvoedhulp nader te onderzoeken.

Samenwerking jeugdhulp en onderwijs

Ruim een jaar geleden is een initiatief gestart "Vroegsignalering en -interveniëring" binnen de gemeente Nijmegen. Jeugdhulpinstanties en basis- en voortgezet onderwijs hebben de handen ineengeslagen om in het kader van passend onderwijs te werken gebruik te maken van elkaars expertise. Professionals uit de jeugdhulpinstanties zijn op de scholen aanwezig en kunnen geconsulteerd worden door leerkrachten die signalen menen te zien van, of zorgen hebben over, het gedrag van hun leerlingen. Ook wordt kennis over effectieve aanpak van probleemgedrag in de klas uitgewisseld en overgedragen. Het lectoraat streeft ernaar de komende tijd zicht te krijgen op de (handelings)kennis die deze samenwerking vergt en hoe we deze kennis beter kunnen inbedden in het curriculum.

6. SAMENWERKEN ALS UITDAGING VOOR HET LECTORAAT

Behalve de geschetste samenwerking op operationeel niveau in en rondom onderzoeksprojecten, wil het lectoraat de samenwerking met andere partijen in het werkveld van de jeugd- en opvoedhulp en in het onderwijs verder versterken om zo de kwaliteit van het praktijkonderzoek te garanderen en te verbeteren. Die samenwerking gebeurt op verschillende niveaus.

Kenniskring

Het lectoraat maakt gebruik van een kenniskring die gericht is op het uitwisselen van kennis, evalueren van bestaand onderzoek en het voorbereiden van nieuw onderzoek met partners uit het werkveld en het onderwijs. Docentonderzoekers verbonden aan onze projecten maken samen met onderzoekers van het lectoraat en professional-onderzoekers uit de partnerinstellingen deel uit van de kenniskring van het lectoraat. Vanaf het begin is het werkveld in deze kenniskring vertegenwoordigd door drie instellingen voor jeugd- en specialistische hulp Entrea en Lindenhout (tegenwoordig gefuseerd tot Entrea Lindenhout) en Pactum. Het afgelopen jaar is de samenstelling, mede afhankelijk van lopend onderzoek, flexibeler geworden. Zo hebben bv. ook vertegenwoordigers van de gemeenten Apeldoorn en Nijmegen, en van Buurtplein uit Doetinchem geparticipeerd in kennisuitwisselingsbijeenkomsten.

Kenniscentrum HAN Sociaal

Het lectoraat maakt onderdeel uit van het kenniscentrum HAN SOCIAAL, waarin wordt samengewerkt met de lectoraten Levensloopbegeleiding bij Autisme, Sociale en Methodische Aspecten van Psychiatrische Zorg, Versterken van Sociale Kwaliteit en Zorg voor Mensen met een Verstandelijke Bepmerking. Het kenniscentrum draagt met praktijkonderzoek bij aan de ontwikkeling van kennis, de praktijk en het onderwijs in het sociale domein. Daarbij richt het kenniscentrum zich op kennis om mensen in kwetsbare situaties te ondersteunen bij een waardig leven - met en voor anderen. HAN SOCIAAL wil een bijdrage leveren aan het inrichten van een sociaal rechtvaardiger samenleving, waarin niet alleen persoonlijke ontplooiing maar ook maatschappelijke solidariteit belangrijk is.

Het onderzoek richt zich op de volgende thema's: 1) perspectief van de burger; 2) maatschappelijke ondersteuning; 3) relatie burger – professional; 4) inzet van sociale technologie. De vier thema's benadrukken elk op een verschillende manier de cliëntgerichtheid van het professioneel handelen. Het

lectoraat WFJO levert een bijdrage aan deze cliëntgerichtheid door de effectiviteit van het professioneel samenwerken van jeugd- en gezinswerkers met hun cliënten en met elkaar te bevorderen, met daarbij sterke aandacht voor het perspectief van cliënten zelf en waar mogelijk met gebruik van sociale technologie om samenwerking te optimaliseren.

Samenwerking met het onderwijs

Het lectoraat streeft ernaar om met het concept van de professionele leergemeenschap de samenwerking rond het thema meervoudige alliantie met betreffende onderwijsafdelingen te intensiveren. Het streven van het lectoraat is om de komende jaren vooral uit te breiden in de betrokkenheid van docenten in praktijkonderzoek, om zo stevigere inbedding van kennis in het onderwijscurriculum te realiseren. Om deze inbedding te faciliteren werkt het lectoraat nauw samen met het Instituut Sociale en Pedagogische Studies (de opleidingen Sociaal Pedagogische Hulpverlening en Pedagogiek) en het instituut voor Maatschappelijke en Sociaal-Culturele Studies (de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en Culturele en Maatschappelijke Vorming en de deeltijdopleiding Sociaal Werk). Het kenniscentrum is daarnaast partner van de masteropleidingen Social Work en Pedagogiek. Deze sociale bachelor- en masteropleidingen zijn vaste partners in het werken aan de vraagstukken in het werkveld. Ook hebben we een verbinding met het Instituut voor Verpleegkundige Studies, de Master Advanced Nurse Practitioner en met de Faculteit Educatie.

Andere kennisinstellingen

Om de uitwisseling en samenwerking van het lectoraat met betreffende lectoraten van andere hogescholen te stimuleren is in 2015 de Kamer Jeugd opgericht als thematisch platform binnen het Landelijk Platform Lectors Sociaal Werk. Het lectoraat is lid van deze Kamer. Daarnaast wordt in toenemende mate samengewerkt met collega-lectoraten binnen de Academische Werkplaatsen (AW Inside Out / Transformatie Jeugd Nijmegen, Academische Werkplaats Sociaal Werk / Tranzo) waarin het lectoraat deelneemt en toewerkt naar gezamenlijke projectinitiatieven. Het is de ambitie van het lectoraat deze samenwerking de komende periode verder uit te bouwen, evenals met universitaire partners en publieke kennisinstellingen die participeren in deze werkplaatsen.

7. TOT SLOT ...

Samenwerken is mijn passie en het is een feest als het lukt. Als het lukt ben ik een gelukkig mens en dat overkomt me nogal eens. Dat maakt me dankbaar en daarom wil ik aan het slot van deze rede al die mensen bedanken met wie ik in het kader van het lectoraat samenwerk en die zo'n belangrijke steun zijn.

De vaste kern van kenniskringleden die het lectoraat een warm hart toedragen en zich al korte of langere tijd hard maken voor de doorontwikkeling van kennis over werkzame factoren en de inbedding daarvan in de beroepspraktijk en in het onderwijs:

- de docentonderzoekers Wybren Grootboer, Astrid Kemper, Ilse Menheere, René van Vianen, Mariette Wesselink, Nabila Zinad;
- de betrokkenen vanuit het werkveld; Rozemarijn Nieuwhoff (Pactum), Rinie van Rijsingen en Marcel Quanjel (beide van Entrea Lindenhout);
- de onderzoekers Annica Brummel, Marieke de Greef en Krista van Mourik.

Veel dank ben ik verschuldigd aan deze trouwe en deskundige groep mensen. Hierbij wil ik ook voormalig lector en dierbare oud-collega Huub Pijnenburg noemen, die een stevig fundament voor het lectoraat heeft gelegd. Huub, veel dank hiervoor!

De schil van mensen op wie ik al langere tijd aanspraak kan maken als het gaat om het toetsen of uitdenken van nieuwe ideeën, zoals daar zijn Trude Ariaans (gemeente Nijmegen), Marlies Huijs (Buurtplein Doetinchem), Christien Moene (gemeente Apeldoorn) en Joris van Veen (HAN - ISPS / VDO).

Het secretariaat van ons lectoraat; Steffi Geenen en Sylvia Hendriks. Dank voor jullie gedegen ondersteuning, jullie bereidheid om mee te denken met ontwikkelingen in het lectoraat, de wijze waarop jullie mij (en m'n agenda) op koers houden, en jullie humor. Ik ben heel blij met jullie!

De mensen van Zorgbelang Gelderland, Joke Stoffelen en Hanneke Schut, en van het JongerenNetwerk Levi van Dijk en Sjoerd Wiersma, met wie we de afgelopen jaren steeds intensiever samenwerken in onze projecten en die ons vanuit het perspectief van jeugdigen en gezinnen van advies voorzien.

Daarnaast bedank ik de (oud-)studenten van de bachelor- en masteropleidingen die me met hun vragen vanuit hun leer- of beroepspraktijk steeds weer blijven uitdagen en me scherp houden. Ook wil ik een speciaal woord van dank uitspreken aan de docenten en andere betrokkenen bij het bachelor- en

masteronderwijs, die bereid zijn mee na te gaan hoe we bevindingen uit onderzoek ten goede kunnen laten komen aan het onderwijs. Een paar mensen wil ik hierbij in het bijzonder nog noemen; Ton van Bakel, Jeanne Bruurs, Carla Cornelissen, Selma van der Haar, Arjen Nieuwenhuis, Mariel van Pelt, Linda Rothman, Alletta Spreeuw en Sylvia Vlaardingebroek.

Het kenniscentrum HAN SOCIAAL dank ik voor de inspirerende context waarin we samenwerken. Ik voel me bevoorrecht onderdeel uit te mogen maken van deze groep gedreven en deskundige collega-lectoren Maaïke Hermsen, Erik Jansen, Bauke Koekkoek, Jan-Pieter Teunisse, Lisbeth Verharen, alle (docent-) onderzoekers, Helmie Kayser van het secretariaat, en onze beleidsmedewerker onderzoek Cécile Nijsten.

Bijzondere dank aan het College van Bestuur van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Kees Boele en Diana de Jong, de faculteitsdirecteur Saskia van der Lyke, en de instituutdirecteuren Annet Laarman en Jetty Schaap voor het in mij gestelde vertrouwen. Ook wil ik van deze gelegenheid gebruik maken voormalig HAN bestuurder Frank Stöteler te bedanken, voor zijn eenvoud, humor en vanzelfsprekende geloof in mijn capaciteiten. Dank!

Voor hun bijdrage aan alle voorbereidingen voor deze installatie wil ik Astrid Bannink, Steffi Geenen, Cécile Nijsten en Annelies Peters van harte danken. Met jullie enthousiasme, vrolijkheid en voortvarende aanpak kan zo'n evenement alleen maar lukken! Germie van den Berg, Marieke de Greef, Christien Moene en Martine Noordegraaf wil ik hartelijk danken voor hun kritische commentaar en bemoedigende opmerkingen op eerdere versies van de intrede. Jullie inhoudelijke expertise heeft me geholpen in het schrijfproces. Dank daarvoor!

Familie en vriendschap zijn een speciale vorm van samenwerking. Anders dan in de werksituatie, waarin we met steeds wisselende groepen rondom verschillende doelen en taken samen werken, is familie duurzaam samenwerken in de wij-vorm. Wat je ook doet, je bent er een van ons. Mijn passie in het samenwerken is ginds in Helvoirt ontstaan en met de nodige pijn en moeite heb ik moeten leren om het familiale samenwerken bruikbaar te maken in verschillende werksituaties. Dat zou me niet gelukt zijn zonder dat mijn familie mijn familie is gebleven, en het zou ook niet gelukt zijn zonder mijn vriendinnen die mij gesteund hebben om bij alle samenwerking te proberen mezelf te blijven. Elke alliantie blijft *under construction*, het vinden van een vorm, zoals ik dat samen met mijn lief Hans nog dagelijks beleeft.

8. LITERATUUR

- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2015) *Richtlijn onderbouwing. Scheiding en problemen van jeugdigen*. Utrecht: Nji, NVMW, NIP, NVvPO. Geraadpleegd op 4 januari 2018, van http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/08/Onderbouwing_scheiding.pdf
- Bailleux, C., Farla, G., Heuvel, A. van den, Jong, M. de, Kleinjan – Van Zwet, M., Mobach, C. & Pons, K. (2015). *De zorg waar ze recht op hebben*. Deelrapport 2. Geraadpleegd op 17 november 2015, van <http://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2015.KOM017Dezorgwaarzerechtophebben-deelrapport2.pdf>
- Barnhoorn, J., Broeren, S., Distelbrink, M., De Greef, M., Van Grieken, A., Jansen, W., Pels, T., Pijnenburg, H., & Raat, H. (2013). Cliënt-, professional- en alliantiefactoren: hun relatie met het effect van zorg voor jeugd. Verkenning van kennis en kennishiaten voor het ZonMw-programma Effectief werken inde jeugdsector. Geraadpleegd op 5 mei 2016, van http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/De-impact-van-client-professional_5240_web.pdf
- Barth, R.P., Lee, B.R., Lindsey, M.A., Collins, K.S., Strieder, F., & Chorpita, B.F. (2012). Evidence-based practice at a crossroads: The timely emergency of common elements and common factors. *Research on Social Work, 22 (1)*, 108-119.
- Belenger, L. (2017). *Samenwerking ondersteunen tussen ouders en pleegouders. Evaluatie van de SOP-methodiek*. Academische Proefschrift. Brussel: Vrije Universiteit.
- Bolt, A. (2017). *Het gezin centraal. Handboek voor ambulant hulpverleners*. Amsterdam: SWP.
- Bool, M., De Bruijn, D., De Groot, N., Lucassen, A., Nourozi, S., Sok, K., & Verweij, S. (2017). *Op waarde(n) geschat. Clientervaringsonderzoek Sociaal Domein gemeente Ede*. Utrecht: Movisie.
- Bordin, E.S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 16, 3*, p. 252-260.
- Bronstein, L.R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work, 48(3)*, 297-306.
- Carlier, I.V.E., Meuldijk, D., Vliet, I.M. van, Fenema, E. van, Wee, N.J.A. van der & Zitman, F.G. (2012). Empirische evidence voor de effectiviteit van routine outcome monitoring; een literatuuronderzoek. *Tijdschrift voor Psychiatrie, 54 (2)*, 121-128.

Cauffman, L. (2001). *Oplossingsgericht management: Simpel werkt het best...* 's Gravenhage: Lemma.

Charles, C., Gafni, A., & Whelan, T. (1999). Decision-making in the physician-patient encounter: revisiting the shared treatment decision-making model. *Social Science & Medicine*, 49, pp. 651-661.

Chorpita, B.F., Daleiden, E.L., Park, A.L., Ward, A.M., Levy, M.C., Crommley, T., Letamendi, A.M., Tsai, K.H., & Krull, J.L. (2017). Child STEPs in California: A cluster randomized effectiveness trial comparing modular treatment with community implemented treatment for youth with anxiety, depression, conduct problems, or traumatic stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 85, 13-25.

Choy, Y.W. & Schulze, E. (2010). Het beoordelen van het toekomstperspectief van pleegkinderen. In P.M. van den Bergh & A.M. Weterings (red.), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*, 306-318. Assen: Van Gorcum.

De Greef, M., Pijnenburg, H.M., Van Hattum, M.J.C., McLeod, B.D., & Scholte, R.H.J. (2017). Parent-professional alliance and outcomes of child, parent, and family treatment: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 961-976. doi: 10.1007/s10826-016-0620-5

De Jong, K. (2012) *A chance for change. Building an outcome monitoring feedback system for outpatient mental health care*. Academisch proefschrift. Leiden: Universiteit Leiden.

De Winter, M. (2017). *Pedagogiek Over Hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Afscheidsrede Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op 8 december 2017, van https://www.ris.uu.nl/ws/files/33028988/Afscheidscollege_mei_2017_webversie_definitief_30_5_2017.pdf

Duncan, B.L., Miller, S.D., Wampold, B.E., & Hubble, M.A. (eds.) (2010) *The heart and soul of change. Delivering what works in therapy*. Second edition. Washington DC: APA Press.

Elvins, R. & Green, J. (2008). The conceptualization and measurement of therapeutic alliance: an empirical review. *Clinical Psychology Review*, 28, 1167-1187. doi: 10.1016/j.cpr.2008.04.002.

Farrelly, S., Lester, H., Rose, D., Birchwood, M., Marshall, M., Waheed, W., Henderson, R.C., Szmukler, G., & Thornicroft, G. (2015). Barriers to shared decision making in mental health care: qualitative study of the Joint Crisis Plan for psychosis. *Health Expectations*, 19, pp 448-458. doi:10.1111/hex.12368.

Flicker, S.M., Turner, C.W., Waldron, H.B., Brody, J.L., & Ozechowski, T.J. (2008). Ethnic background, therapeutic alliance, and treatment retention in functional family therapy with adolescents who abuse substances. *Journal of Family Psychology*, 22, 167-170. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.1.167>.

Friedlander, M. L., Escudero, V., & Heatherington, L. (2006). *Therapeutic alliances with couples and families: An empirically informed guide to practice*. Washington, DC: American Psychological Association.

Friedlander, M.L., Escudero, V., Heatherington, L., & Diamond, G.M. (2011). Alliance in couple and family therapy. *Psychotherapy*, 48, 25-33. doi: 10.1037/a0022060.

Gilsing, R., Pels, T., Bellaart, H., & Tierolf, B. (2015). *Kennisplatform Integratie en Samenleving analyseert CBS-cijfers 2011-2013. Grote verschillen in gebruik jeugdzorg naar herkomst*. Geraadpleegd op 19 mei 2016, van <http://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/Grote-verschillen-in-gebruik-jeugdzorg-naar-herkomst.pdf>

Heutink, L., Kallen, D., Van Brandenburg, M., Nijssen, M., De Greef, M., & Van Hattum, M. (2014). Het belang van alliantiefeedback in de zorg voor jeugd. *Maatwerk*, 5, 25-27. doi: 10.1007/s12459-014-0078-8

Horvath, A. O., & Bedi, R. P. (2002). The alliance. In J.C. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work. Therapist contributions and responsiveness to patients* (pp. 37-69). Oxford: Oxford University Press.

Horvath, A. O., Del Ree, A. C., Flückiger, C. & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy*, 48, 9-16. doi: 10.1037/a0022186.

Kinderombudsman (2016). *Mijn belang voorop? Ontwikkelingen in de jeugdhulp in 2016*. Geraadpleegd op 8 november 2017, van <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2016.KOM017%20mijn%20belang%20voorop.pdf>

Kindsvatter, A., & Lara, T.M. (2012). The facilitation and maintenance of the therapeutic alliance in family therapy. *Contemporary Psychotherapy*, 42, 235-242.

Knaup, C., Koesters, M., Schoefer, D., Becker, T. & Puschner, B. (2009). Effect of feedback of treatment outcome in specialist mental healthcare: meta-analysis. *British Journal of Psychiatry*, 195 (1), 15-22.

Lambert, M.J., Harmon, C., Slade, K., Whipple, J.L. & Hawkins, E.J. (2005). Providing feedback to psychotherapists on their patients' progress: clinical results and practice suggestions. *Journal of Clinical Psychology*, 61 (2), 165-174.

Lange, A. (2017). *From implementation to alliance: The role of therapist adherence within Multisystemic Therapy*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Lock, J., Le Grange, D., & Agras, W.S. (2010). Randomized clinical trial comparing family-based treatment with adolescent-focused individual therapy for adolescents with anorexia nervosa. *Archives of General Psychiatry*, 67(10), 1025-1032.

McLeod, B.D. (2011). Relation of the alliance with outcomes in youth psychotherapy: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 31, 603-616. doi: 10.1016/j.cpr.2011.02.001.

Miller, S.D., Duncan, B.L., Sorrell, R. & Brown, G.S. (2005). The partners for change outcome management system. *Journal of Clinical Psychology*, 61 (2), 199-208.

Mulvale, G., Embrett, M., & Razavi, S.D. (2016). 'Gearing up' to improve interprofessional collaboration in primary care: a systematic review and conceptual framework. *BMC Family Practice*. Doi: 10.1186/s12875-016-0492-1.

Parton, N., & O'Byrne, P. (2007), m.m.v. Carol van Nijnatten (2007). *Social Work, een constructieve benadering*. Houten: BSL.

Pijnenburg, H. (2010). Zorgen dat het werkt. In: H. Pijnenburg (red.), *Zorgen dat het werkt: Werkzame Factoren in de zorg voor jeugd* (pp 11-60). Amsterdam: SWP.

Pijnenburg, H., & Van Hattum, M. (2016). Sleutelfactoren doen het samen: Naar een integratief werkzame factorenmodel voor de jeugdsector. In: Berk, M., Hoogenboom, A., De Kleermaeker, M., & Verhaar, K. (red.), *De Jeugdprofessional in ontwikkeling. Handboek voor professionals in het jeugddomein*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Pinsof, W.B. (1994). An integrative systems perspective on the therapeutic alliance: Theoretical, clinical, and research implications. In A.O. Horvath & L.S. Greenberg (Eds.), *The working alliance: Theory, research and practice* (pp. 173-195). New York: Wiley.

Programma Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming (2017). Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp. Geraadpleegd op 5 januari 2018, van <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/>

Robbins, M.S., Turner, C.W., Alexander, J.F., & Perez, G.A. (2003). Alliance and dropout in family therapy for adolescents with behavior problems: Individual and systemic effects. *Journal of Family Psychology*, 17, 534-544.

Robson, C. & McCartan, K. (2016). *Real world research*. West Sussex, UK: Wiley

Scholte, R. (2017). Effectiviteit van de jeugdzorg: passen en meten. *Kind en Adolescent*, 38, 91-107, doi: 10.1007/s12453-017-0141-z.

Shirk, S.R., Karver, M.S., & Brown, R. (2011). The alliance in child and adolescent psychotherapy. *Psychotherapy*, 48, 17-24. doi: 10.1037/a0022181.

Spanjaard, H.J.M., Veerman, J.W., & Van Yperen, T.A. (2015). De kern van effectieve jeugdhulp: van erkende interventies naar werkzame elementen. *Orthopedagogiek: Onderzoek & Praktijk*, 54, 441-455.

Swanborn, P.G. (2007). *Evalueren*. Amsterdam: Boom.

Tanner-Smith, E.E., Wilson, S.J., & Lipsey, M.W. (2013). The comparative effectiveness of outpatient treatment for adolescent substance abuse: A meta-analysis. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 44(2), 145-158.

Van der Sanden, J., Feringa, D., Peels, F. & Linders, L. (2017). *Kind verdwijnt naar achtergrond. Een onderzoek naar de transformatie binnen het jeugdwelzijn, de jeugdzorg en de jeugdgezondheidszorg*. Eindhoven: Fontys Hogeschool Sociale Studies.

Van Hattum, M., & Oostrik, H. (2011). Social Practice Development: afstemming als basis van praktijkverbetering. In: M. van Pelt, M. Hoijtink, H. Oostrik en M. Räkens (red.), *Meesterschap in het sociaal werk. Over kennisontwikkeling en praktijkverbetering voor het vak en de organisatie*. Amsterdam: SWP.

Van Hattum, M., & Van Hal, L. (2015). Samenwerking tussen hulpverleners in gezinnen met meervoudige problemen. *Maatwerk*, 6, pp. 31 – 33.

Van Yperen, T. (2013). Met kennis oogsten. Monitoring en doorontwikkeling van een integrale zorg voor jeugd. Geraadpleegd op 7 november 2017, van <http://nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Met-kennis-oogsten-oratie-Yperen-2013.pdf>

Van Yperen, T., Van der Steege, M., Addink, A. & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie*. Geraadpleegd op 13 november 2017, van <https://www.nji.nl/nl/Download-Nji/Publicatie-Nji/Rapport-AlgemeenWerkzameFactoren.pdf>

Verheijden, E., & De Lange, M. (2016). Wat werkt bij integrale jeugdhulp? Geraadpleegd op 2 januari 2018, van <https://www.nji.nl/nl/Download-Nji/Wat-werkt-publicatie/Wat-werkt-integrale-jeugdhulp.pdf>

Vreeburg – Van der Laan, E.J.M. & Wiersma, M.H. (2015). Werkt passend onderwijs? Geraadpleegd op 17 november 2015, van <http://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2015.KOM014.Werktpassendonderwijs.rapport.pdf>

Welmers-Van de Poll, M.J., Roest, J.J., Van der Stouwe, T., Van den Akker, A.L., Stams, G.J.J.M., Escudero, V., Overbeek, G.J. & De Swart, J.J.W. (2017). Alliance and treatment outcome in family-involved treatment for youth problems; A three-level meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*. <https://doi.org/10.1007/s10567-017-0249-y>

Zoon, M. & Berg-le Clercq, T. (2014). *Wat werkt in multiprobleemgezinnen?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Lector

Dr. Marion van Hattum studeerde Pedagogiek aan de Universiteit van Utrecht en promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam op het onderzoek 'Pesten in het Basisonderwijs'.

Zij was werkzaam als onderzoeker bij de Vakgroep Pedagogiek van de Universiteit Utrecht, bij het Trimbos-instituut en als afdelingshoofd bij het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.

Sinds 2007 werkt zij aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, bij het lectoraat Professionalisering van Agogische en Vaktherapeutische Beroepen en bij de Master Social Work. Vanaf 2011 is zij betrokken bij het Lectoraat wat nu Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp heet, en waar zij in december 2016 tot lector is benoemd. Het lectoraat levert een bijdrage aan kennisontwikkeling, professionalisering en effectiviteit van samenwerken van uitvoerend werkers en organisaties.

Integrale jeugdhulp betekent niet alleen samenwerken met de jeugdigen en met hun ouders, maar ook met het netwerk van het gezin, de school en met andere hulp- en dienstverleners in het sociale domein. Het lectoraat doet onderzoek naar deze samenwerking en maakt gebruik van theorie en onderzoek naar alliantie als een algemeen werkzame factor in de hulpverlening.

Het is de hoogste tijd om onderzoek naar alliantie uit te breiden naar het ambulante jeugd- en gezinswerk. Het gaat daarbij niet meer alleen om de individuele relatie tussen hulpverlener en jeugdige of ouder. Deze relatie moet onderzocht worden als onderdeel van het hele gezinssysteem en het bredere systeem van hulpverlening.

Het lectoraat legt de focus op de professionele samenwerking rondom de gezinnen van de jeugdigen met 'meervoudige alliantie' als leidend concept voor praktijkonderzoek. Dit vindt plaats in een nauw samenwerkingsverband met werkveld, onderwijs en onderzoek, waarin zowel cliënten, professionals, studenten en docenten participeren. Een dergelijke leergemeenschap is een speerpunt van het lectoraat bij de ondersteuning en begeleiding van (toekomstige) professionals in jeugd- en gezinswerk.